

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

R. X: 2012
Data odczytu: 8.2.2012

Nr 6 (311)
Data wydania: 8.2.2012

=====
871. spotkanie

Kazimierz Sobótka, Michał Kosowicz

Formy ochrony przyrody w powiecie grudziądzkim.

Otoczające miasto Grudziądz tereny, należące do powiatu grudziądzkiego kojarzą się głównie z rolnictwem. Wrażenie to odnosimy przez niską lesistość tego rejonu – zaledwie około 14% przy ponad 28% w Polsce. Jednakże na tym obszarze kryją się prawdziwe perły przyrodnicze, które czarują bogactwem roślin i zwierząt, a także walorami krajobrazu. Część z nich objęta została ochroną prawną. Na terenie powiatu grudziądzkiego występują prawie wszystkie formy ochrony przyrody z wyjątkiem parków narodowych.

I.1. REZERWATY PRZYRODY

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje, siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, zwierząt i grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub krajobrazowymi.

Na terenie powiatu grudziądzkiego występują trzy rezerwaty przyrody:

- „JAMY”
- „ROGÓŻNO ZAMEK”
- „DOLINA OSY”.

I.1.1. Rezerwat przyrody „JAMY”

Rezerwat utworzony został Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 23 listopada 1967 r. na powierzchni 12,13 ha pod nazwą „Buczyna w Jamach Grudziądzkich”. Znajduje się on na wysoczyźnie morenowej Pojezierza Iławskiego, charakteryzującej się dużą różnorodnością utworów geologicznych i gleb.

W roku 1985 istniejący rezerwat powiększono włączając w jego obręb m.in. uroczysko „Białe Bagno” i otaczający je starodrzew. Obecna powierzchnia rezerwatu wynosi 106,20 ha.

Celem ochrony w Rezerwacie jest zabezpieczenie i zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych fragmentów buczyny pomorskiej oraz zbiorowisk grądowych.

Dla rezerwatu określono:

- rodzaj – leśny
- typ – leśny i borowy

- podtyp – lasów nizinnych.

Dla Rezerwatu Zarządzeniem Nr 20/2010 Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Bydgoszczy ustanowił plan ochrony (Dz. Urz. Woj. Kuj. – Pom. z 2010 r. Nr 108, poz. 1387).

I.1.2. Rezerwat przyrody „ROGÓŻNO ZAMEK”

W pobliżu ruin zamku krzyżackiego zachował się w naturalnym stanie fragment lasu liściastego porastający rozległy jar, wyżłobiony w wysoczyźnie morenowej przez wody rzeki Gardęgi. Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 6 września 1974 r. utworzono w tym miejscu rezerwat przyrody na powierzchni 28,3 ha obejmujący część zboczy i ok. 1800 – metrowy odcinek Gardęgi. Zbocza główne poprzecinane są licznymi jarami poprzecznymi. U podstawy zboczy na całej długości występują liczne wysięki wód podziemnych. Okresowo wysokie uwilgotnienie zboczy jest przyczyną częstego ich osuwania się oraz powstawania obrywów. Celem ochrony w Rezerwacie jest zabezpieczenie i zachowanie, ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych, wielogatunkowego lasu z udziałem jarząbu brekinii, źródlisk oraz wód rzeki Gardęgi.

Dla Rezerwatu określono:

- rodzaj – leśny
- typ – krajobrazowy
- podtyp – krajobrazów naturalnych.

Obecna powierzchnia Rezerwatu wynosi 64,7002 ha.

I.1.3. Rezerwat przyrody „DOLINA OSY”

Rezerwat ten utworzony został Zarządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 13 czerwca 1994 r. w celu ochrony systemu przyrodniczego rzeki Osy, obejmuje obszar 665,12 ha.

Teren objęty ochroną rezerwatową charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą (meandrująca rzeka Osa, zbocza doliny, głębokie wcięcia erozyjne, liczne źródlika). Długość rezerwatu wynosi 11 km, a długość meandrującej na terenie rezerwatu rzeki Osy to ok. 14 km. Występuje tu 59 gatunków ptaków chronionych, m.in. bielik, czapla siwa, bocian czarny, myszołów, orlik krzykliwy, sowa uszata, jak i również wiele innych gatunków zwierząt, np. kumak nizinny, rzekotka, żaba jeziorowa, zaskroniec zwyczajny, jaszczurka zwinka, borsuk. Na terenie rezerwatu ustanowiono kilka pomników przyrody, z których do najbardziej znanych należą 2 dęby „Adam” i „Ewa” w Słupskim Młynie i dąb „Pokorskiego” w Przesławicach.

I.2. CHEŁMIŃSKI PARK KRAJOBRAZOWY

Chełmiński Park Krajobrazowy jest jedyną tego typu formą ochrony przyrody na terenie powiatu grudziądzkiego. Powstał on 15 maja 1998 r. na mocy Rozporządzenia nr 11/98 Wojewody Toruńskiego (Dz. Urz. nr 16, poz. 89). Wraz ze znajdującym się na przeciwległym brzegu rzeki Wisły Nadwiślańskim Parkiem Krajobrazowym tworzy od 2005 roku Zespół

Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego z siedzibą w Świeciu, ul. Sądowa 5. Park obejmuje obszar 22 336,0 ha, z którego tylko część znajduje się na terenie powiatu grudziądzkiego.

Chełmiński Park Krajobrazowy powołano dla zachowania różnorodności krajobrazu prawobrzeżnej części Doliny Dolnej Wisły. Na terenie Parku występuje różnorodność i bogactwo flory i fauny, w tym objęte ochroną rybitwa białoczelną i rzeczna, trzcza nurogęś, troć wędrowna i wiele innych rzadkich lub ginących gatunków roślin naczyniowych oraz ponad 1000 gatunków chrząszczy.

I.3. OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.

Na terenie powiatu grudziądzkiego funkcjonują dwa obszary chronionego krajobrazu:

- Strefy Krawędziowej Doliny Wisły
- Doliny Osy i Gardęgi.

I.3.1. Obszar chronionego krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi

Obszar ten został ustanowiony Rozporządzeniem Nr 21/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 10 grudnia 1992 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu w województwie toruńskim oraz reorganizacji zarządzania parkami krajobrazowymi i obszarami chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Toruńskiego Nr 27, poz. 178). Jego obszar wynosi 16 355 ha.

Obszar objęty został ochroną w celu prowadzenia na jego terenie racjonalnej gospodarki leśnej, polegającej na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk, ochrony rzeki Osy i Gardęgi wraz z pasem roślinności okalającej oraz form ochrony krajobrazowych – jam i wąwozów. Występujące na tym obszarze duże deniwelacje terenu w strefie zboczowej chronionych rzek nadają mu szczególnej atrakcyjności.

I.3.2. Obszar chronionego krajobrazu Strefy Krawędziowej Doliny Wisły

Drugim obszarem chronionego krajobrazu, którego część znajduje się na terenie powiatu grudziądzkiego jest „Strefa krawędziowa Doliny Wisły”. Jego obszar wynosi 11 542 ha. Obszar ten został ustanowiony Rozporządzeniem Nr 21/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 10 grudnia 1992 r. w sprawie wyznaczenia obszarów chronionego krajobrazu w województwie toruńskim oraz reorganizacji zarządzania parkami krajobrazowymi i obszarami chronionego krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Toruńskiego Nr 27, poz. 178).

Utworzony został w celu ochrony form geomorfologicznych i naturalnego ukształtowania skarpy wiślanej w obrębie kotlin: Grudziądzkiej, Unisławskiej, Chełmińskiej, Kwidzyńskiej. Obejmuje bardzo urozmaicony, o dużych deniwelacjach obszar, w tym dwa kompleksy leśne:

otaczający jezioro Rudnik i przy granicy z województwem pomorskim. Strefa rozcinana jest przez liczne ciekich uchodzące do Wisły. Występują tu również nisze źródłiskowe i wypływy artezyjskie.

I.4. OBSZARY NATURA 2000

Obszar Natura 2000 jest to obszar specjalnej ochrony ptaków, siedlisk lub obszar mający znaczenie dla Wspólnoty Europejskiej, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk naturalnych (ekosystemów) a także gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty Europejskiej.

Ochrona obszaru w ramach sieci Natura 2000 nie wyklucza jego gospodarczego wykorzystania, jednakże każdy plan lub przedsięwzięcie, które może w istotny sposób oddziaływać na obiekt wchodzący w skład sieci, musi podlegać ocenie skutków na ochronę obiektu przyrodniczego. Na terenie powiatu grudziądzkiego występują trzy obszary Natura 2000:

- „Cytadela Grudziądz”
- „Dolina Dolnej Wisły”
- „Dolina Osy”.

I.4.1. Obszar Natura 2000 „Cytadela Grudziądz” – kod PLB040003

W obiekcie stwierdzono ok. 2500 nietoperzy, należących do 7 gatunków. Zgodnie z Kryteriami wyboru schronień nietoperzy do ochrony w ramach polskiej części sieci Natura 2000, obiekt uzyskał 24 punkty, co daje podstawy do włączenia go do sieci Natura 2000. W obszarze znajduje się zimowisko dwóch gatunków nietoperzy (mopek *Barbastella barbastellus*, nocek duży *Myotis myotis*) z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Nadzór nad obszarem sprawuje Urząd Miejski w Grudziądzu.

Powierzchnia ogólna obszaru wynosi 222,8 ha, z czego niewielka część znajduje się na terenie powiatu grudziądzkiego.

I.4.2. Obszar Natura 2000 „Dolina Dolnej Wisły” – kod PLB040003

Obszar ten o powierzchni ogólnej 33 559 ha, z czego 795,5 ha znajduje się na terenie powiatu grudziądzkiego, utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków.

Występują tu co najmniej 44 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 4 gatunki z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Gniazduje tu ok.180 gatunków ptaków. Jest to bardzo ważna ostoja dla ptaków migrujących i zimujących - teren zimowiskowy bielika. Liczna jest też fauna innych zwierząt kręgowych. Bogata jest również flora roślin naczyniowych (ok.1350 gatunków) w tym gatunki zagrożone i prawnie chronione. W silnie zróżnicowanych zbiorowiskach roślinnych, na uwagę zasługują zachowane różne typy lasów łęgowych, a także cenne murawy kserotermiczne.

Nadzór nad obszarem sprawuje Dyrektor Zespołu Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego.

I.4.3. Obszar Natura 2000 „Dolina Osy” – kod PLH040033

Obszar ten o powierzchni 2 183,7 w całości znajduje się na terenie powiatu grudziądzkiego. Głównym przedmiotem ochrony są naturalne siedliska leśne. Wyróżnia się tutaj dużą powierzchnię stosunkowo dobrze zachowanych lasów grądowych (grądu subkontynentalnego i grądu zboczowego) oraz buczyny pomorskiej w której dominuje buk zwyczajny.. Zespoły związane z siedliskami wilgotnymi i mokrymi zajmują mniejszą powierzchnię. Ich występowanie ogranicza się do dna dolin rzecznych Osy i Gardęgi i obejmuje 2 typy łągów. Poza lasami łągowymi na dnie doliny Osy występują łąki, a w miejscach bardziej zabagnionych zespoły roślinności szuwarowej. Ponadto, na wysokich pozbawionych drzew fragmentach zboczy wykształcają się ciepłolubne murawy i zbiorowiska okrajkowe. Wszystkie one mają jednak głównie znaczenie jedynie dla utrzymania lokalnej bioróżnorodności.

Około 70 % obszaru naturalnego stanowi własność skarbu państwa (Lasy Państwowe). Na pozostałym terenie przeważa własność prywatna. Na jego terenie w całości leżą dwa rezerваты : rezerwat krajobrazowy "Dolina Osy" oraz rezerwat leśny "Rogóźno - Zamek". Część ostoi, którą nie obejmują rezerваты podlega ochronie w formie obszaru chronionego krajobrazu "Doliny Osy i Gardęgi". W granicach opisywanego obszaru "Dolina Osy" utworzono także zespół przyrodniczo-krajobrazowy "Słupski Gródek nad Osą".

Znajduje się tu ponadto 26 użytków ekologicznych oraz strefy ochronne wokół gniazd bielika i orlika krzykliwego.

I.5. STANOWISKO DOKUMENTACYJNE „BIAŁOCHOWO”

Stanowisko to jest jedyną tego typu formą ochrony przyrody na terenie województwa kujawsko – pomorskiego. Położone jest na pograniczu gmin Rogóźno i Grudziądz, obejmując powierzchnię 93,52 ha. Cechą charakterystyczną tego obiektu jest unikalny fragment wysoczyzny morenowej wraz ze strefą zboczową Kotliny Grudziądzkiej, z licznymi niszami źródłiskowymi, wąwozami i chronioną w formie pomnika przyrody wychodnią zlepieńców plejstocenijskich. Na tym terenie znajduje się ścieżka przyrodniczo – leśna Białochowo.

Przyroda w obrębie stanowiska dokumentacyjnego podlega szczególnej ochronie.

Nie wolno przede wszystkim chwycić i zabijać dziko żyjących zwierząt, niszczyć ich nor, łągówisk czy gniazd, uszkadzać drzew i innych roślin, a także wydobywać skał i minerałów. Zabronione jest również zniekształcanie w jakikolwiek sposób naturalnej rzeźby terenu.

I.6. POMNIKI PRZYRODY

Na obszarze powiatu znajduje się ponad 120 pomników przyrody. Celem ochrony pomników przyrody jest zachowanie m.in. sędziwych i okazałych drzew oraz innych tworów przyrody o szczególnej wartości naukowej, kulturowej i historycznej, odznaczających się

indywidualnymi i niepowtarzalnymi cechami. Najwięcej pomników znajduje się w gminie Rogózno, Grudziądz i Gruta. Na terenie powiatu grudziądzkiego występuje duża różnorodność tych form, są to przede wszystkim pojedyncze drzewa i grupy drzew, jednakże mamy też pomnikowe okazy kwitnącego bluszczu pospolitego oraz wiele obiektów przyrody nieożywionej takich jak: głązy narzutowe, wychodnie zlepieńców plejstocenijskich, nisze źródłiskowe oraz źródła artezyjskie.

I.7. UŻYTKI EKOLOGICZNE

Użytki ekologiczne to pozostałości ekosystemów mające znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna i starorzecza, wychodnie skalne, skarpy i siedliska przyrodnicze. Na terenie powiatu grudziądzkiego znajduje się kilkadziesiąt obiektów uznanych za użytki ekologiczne o łącznej powierzchni 218, 87 ha. Są to: bagna (122,64 ha), łąki śródleśne (43, 82 Ha), murawy kserotermiczne (11,69 ha), oczka wodne (10,82 ha), zarastające jeziora (28,70 ha), zadrzewienie (1,20 ha) Wszystkie leżą na terenach administrowanych przez Lasy Państwowe. W stosunku do tych obiektów wprowadzono zakaz zmiany stosunków wodnych, wydobywania surowców mineralnych i torfu, zbioru dziko rosnących roślin (z wyjątkiem owoców i grzybów), stosowania środków ochrony roślin itp.

I.8. ZESPÓŁ PRZYRODNICZO – KRAJOBRAZOWY „SŁUPSKI GRÓDEK NAD OSĄ”

Zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne.

Zespół przyrodniczo – krajobrazowy „Słupski Gródek nad Osą” jest jedyną tego typu formą ochrony przyrody na terenie powiatu grudziądzkiego. Jest to obiekt o powierzchni 4,78 ha. Przedmiotem ochrony zespołu przyrodniczo-krajobrazowego jest krawędź wysoczyzny z licznymi jarami oraz wczesnośredniowieczne grodzisko porośnięte ponad 100-letnim lasem.

Literatura:

Praca zbiorowa, Dzieje lasów i drzewnictwa w Polsce, PWRiL, Warszawa 1965;

Antoni Żabko – Potapowicz red. nac., Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju, PWN, Warszawa 1974;

Praca zbiorowa, Osobliwości przyrodnicze Nadleśnictwa Jamy, Wydawnictwo Urbański, Toruń 1998;

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.